

"אפרים – התעלות מעל למכשולים"

משיחת י"ג תשרי תשמ"א

כשיעקב בירך את נכדיו, אפרים ומנשה, הוא הניח את ידו הימנית על אפרים, על-אף שהיה צעיר יותר. כשהעיר על כך יוסף, אמר לו יעקב בפרשתנו: "אחיו הקטון יגדל ממנו".

שמו של אפרים הוא בהתאם לכתוב "ופרינו בארץ", ביטוי המביע גדלות, כלשון הכתוב בפרשת זיחי, שאפרים "יגדל ממנו" - ממנשה.

על שמו של מנשה, לעומת זאת, נאמר שיש צורך בשכחה, משום שמדובר בדבר ובמצב בלתי-רצוי: "נשני אלוקים את כל עמלי".

ההבדל בין שני השמות מתבטא גם בנוגע להנהגה: "ופרינו בארץ" מבטא את מצב הגלות אצל יצחק, אליו נאמר "גור בארץ הזאת". אף-על-פי שהיה עליו להיות כל ימיו בארץ-הקודש, מעמדו בארץ-הקודש עצמה היה מעמד של "גר", מצב של גלות. ועם זאת כשרועי אבימלך ניהלו נגדו מריבה, נאמר עליו הכתוב "ופרינו בארץ".

הנהגה זו היא השורש להנהגה דומה גם בגלות כפשוטה, בחוץ-לארץ, הנחשבת "מצרים", שכן "כל המלכויות נקראות על שם מצרים", שגם שם ניתן לומר "הפרני אלוקים בארץ עוני".

הפסוק מזכיר את "ארץ עוני", דבר בלתי-רצוי, אבל אין לכך כל רמז בשם "אפרים" עצמו.

השם הוא רק "אפרים" - "הפרני אלוקים". פירוש הדבר הוא שגם כשנמצאים בגלות מתנהגים באופן של "הפרני", "ופרינו בארץ". כאשר הפירון הוא מוגבל, הוא איננו פירון אמיתי. מתי ניתן לומר באמת "הפרני", "ופרינו"? כשהפירון הוא ללא כל הגבלה. אפרים, אם-כן, גדול יותר לא רק מאדם סתם;

גם על מנשה נאמר "ידעתי בני ידעתי גם הוא יגדל", ועם זאת, אפרים "יגדל ממנו", גם מאדם גדול, גם מאדם שהוא בכור, ואפילו מאחיו שלו הבכור.

דבר זה התבטא לאחר-מכן בכך שהדגל שייצג את שניהם נקרא על-שם אפרים, וכן בעניינים נוספים שבהם אפרים ביטא את המושג "לכתחילה אריבער", להתעלות על המכשולים, "ופרינו בארץ", "הפרני אלוקים בארץ עוני".

ישנה גם הנהגה אחרת, שלכאורה לה משפט הבכורה, כשם שמנשה נולד לפני אפרים. הנהגה זו מתבטאת בלשון הכתוב "נשני אלוקים את עמלי ואת כל בית אבי". כלומר: ישנו דבר שאדם מתקשה להתמודד אתו, הוא רוצה לשכוח אותו, ואכן הקב"ה מסייע לו בכך, וכך הוא מצליח להביא דברים לידי פועל, כראוי ליהודי. ועם זאת, כאשר שואלים אותו לשמו, הוא עונה: "שמי מרמז על כך שישנו דבר שעלי לשכוח".

זו אינה הנהגה של "לכתחילה אריבער", התעלות על המכשולים, אלא של "הליכה מלמטה", ניסיון לפתור את המכשולים, ורק אם דרך זו אינה פועלת יפשפש האדם בנפשו, וימתין עד שתתעורר בו תנועה שתגרום לו להתנהג כמו אפרים.

ולעומת זאת - ישנה הנהגתו של אפרים.

פרשת זיחי

משום כך מסיימת ברכתו של משה ליוסף - אחרי ההקדמה "מבורכת ה' ארצו", שחלקו בארץ מבורך יותר משאר חלקי השבטים - שהנהגתו של יוסף קשורה עם "רבבות אפרים" ועם "אלפי מנשה". הכתוב מדגיש שאפרים מביא ל"רבבות" ואילו מנשה מביא ל"אלפים".

המלה "רבבה" מתפרשת במשמעות "עשרת אלפים", אבל ישנו פירוש שלפיו "רבבה" היא מלשון ריבוי, יותר מעשרת אלפים. כאמור לעיל, המספר הגדול ביותר הוא מוגבל, וכשמשתמשים בלשון "ריבוי", הכוונה היא לכמות גדולה מכל מספר שהוא.

הדבר נכון בנוגע לכל אדם מישראל: נאמר על עם ישראל שהם "כחול הים" ו"ככוכבי השמים", שניהם נבראים, ולכן לשניהם ישנו מספר מוגבל.

אומנם מדובר במספר עצום, אבל הוא עדיין מוגבל, כדברי הגמרא, שרבן גמליאל אמר שבידו לשער את מספר הטיפות שבים. מדובר בריבוי עצום, ואף-על-פי-כן, אנו אומרים שבידו לשער את המספר. "לשער" אין פירושו לומר שיש "הרבה", שהרי "הרבה" איננו שיעור, אלא לומר מספר מדויק.

עם זאת, הפסוק ממשיך בברכה שלישית: נוסף לכך שעם ישראל הוא "כחול הים" ו"ככוכבי השמים", נאמר גם "אשר לא ייספר מרוב". אין כל אפשרות לספור אותם, משום שהם "רוב" - מעל למושג המספר.

